NGỰA BÍNH NGỌ

Chuyện Ngựa Nghẽo 2026

V.N.

Cuối năm Bính Ngọ, thiên hạ lại bắt đầu nói chuyện ngựa.

Nói cho đúng ra thì người ta nói chuyện tuổi Ngọ nhiều hơn chuyện ngựa. Nhưng đã mang tiếng là "ngựa" thì thế nào cũng phải kéo theo một lô những chuyện ngựa nghẽo: ngựa chạy, ngựa phi, ngựa đá, ngựa chiến, ngựa già, ngựa non; rồi mã đáo

thành công, mã bất đình đề, nhất mã đương tiên,… Chưa kể những con ngựa trong thơ văn, trong sử sách, trong truyện kiếm hiệp và trong những câu nói cửa miệng của thiên hạ.

Người Việt ta vốn thích ngựa. Người xưa đi xa bằng ngựa, đánh giặc bằng ngựa, đưa thư bằng ngựa, cưới vợ cũng có khi phải nhờ đến ngựa. Trong văn chương, ngựa là phương tiện để người tráng sĩ lên đường, là bạn đồng hành của kẻ phiêu bạt, mà đôi khi cũng là cái cớ để các cụ làm thơ. Cho nên, đến năm Ngọ mà không phiếm một chút chuyện ngựa thì e rằng cũng có lỗi với… con ngựa.

Riêng tôi, năm nay lại càng khó mà làm ngơ bởi vì tôi cũng là một anh Bính Ngọ. Mà Bính Ngọ 2026 này đối với tôi không phải chỉ là một năm con ngựa đi ngang qua lịch. Nó đánh dấu một vòng *lục thập hoa giáp.*

Sáu mươi năm.

Một vòng.

Nghe thì có vẻ dài. Nhưng ngoảnh lại, thấy nó ngắn hơn một chuyến tàu.

… Một chữ "Mã" mà thiên hạ dùng mãi không hết

Trong Hán văn, con ngựa là 馬, âm Hán-Việt là *mã*. Chữ "mã" ấy đi vào tiếng Việt nhiều đến nỗi người ta dùng mà đôi khi quên mất nó vốn là một con vật.

“Mã” là ngựa.

Mã phu 馬夫 là người chăn hoặc dắt ngựa.
Kỵ mã 騎馬 là cưỡi ngựa.
Mã xa 馬車 là xe ngựa.
Mã chiến 馬戰 là đánh trận bằng ngựa.
Mã lực 馬力 là sức ngựa, về sau lại trở thành đơn vị đo công suất máy móc.

Rồi từ “mã” cứ thế mà sinh sôi nảy nở.

Mã đáo thành công 馬到成功: ngựa đến là thành công. Nguyên ý là chúc người ra trận thắng lợi nhanh chóng, về sau trở thành câu chúc rất phổ biến, nhất là vào dịp khai trương, làm ăn.

Nhất mã đương tiên 一馬當先: một ngựa đi đầu, nghĩa bóng là đứng mũi chịu sào, đi trước mọi người.

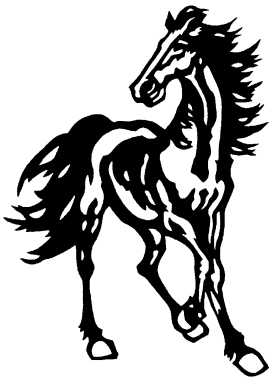

Lão mã thức đồ 老馬識途: ngựa già biết đường. Thành ngữ này bắt nguồn từ một chuyện thời Xuân Thu. Quản Trọng đi đánh trận, quân đi vào chỗ hiểm, không biết đường về. Ông đề nghị dùng ngựa già dẫn đường. Ngựa già quả nhiên tìm được đường ra. Người đời sau từ đó có câu “lão mã thức đồ”.

Nghe qua tưởng như chê người già. Thật ra lại là một

lời khen bởi vì có những con đường chỉ có thể biết sau khi đã đi qua nhiều lần. Người trẻ có sức chạy nhanh hơn. Người già có khi không chạy nhanh nữa, nhưng biết chỗ nào … không nên chạy.

Đó cũng là một cái thú của tuổi già.

… Ngựa trong thành ngữ: chạy một vòng rồi quay về chuyện người

Ngựa còn có mặt trong biết bao thành ngữ.

Mã bất đình đề 馬不停蹄: ngựa không dừng vó, chỉ người luôn luôn bận rộn, chạy hết việc này đến việc khác.

Ngày còn trẻ, người ta thường lấy câu ấy làm phương châm sống. Đi làm, làm thêm, kiếm tiền, nuôi con, mua nhà, trả nợ, lo tương lai. Lúc nào cũng "mã bất đình đề".

Đến một ngày tóc bạc, mới chợt nghĩ: Ủa, mình chạy đi đâu mà dữ vậy? Cũng có khi chẳng đi tới đâu cả. Chỉ là chạy. Ngựa mà cứ chạy mãi thì còn có lúc mệt. Người cũng vậy.

Cho nên đến tuổi "lục thập", có lẽ điều đáng học không còn là *mã bất đình đề*, mà là biết lúc nào nên… *đình đề*.

Ngựa không chạy thì đứng gặm cỏ.

Con người không chạy nữa thì uống trà.

Xét cho cùng, cả hai đều có lý.

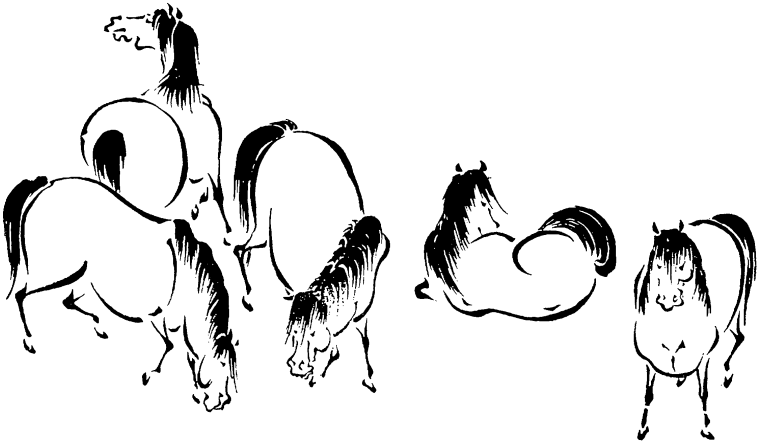

... Bính Ngọ: "Bính" gặp "Ngọ"

Trong hệ thống *Can Chi*, Bính là một *thiên can*, Ngọ là một *địa chi*.

Bính 丙 đứng thứ ba trong mười thiên can: *Giáp, Ất, Bính, Đinh, Mậu, Kỷ, Canh, Tân, Nhâm, Quý*.

Ngọ 午 đứng thứ bảy trong mười hai địa chi: *Tý, Sửu, Dần, Mão, Thìn, Tỵ, Ngọ, Mùi, Thân, Dậu, Tuất, Hợi.*

Đem mười can phối với mười hai chi, ta có sáu mươi tổ hợp, gọi là *lục thập hoa giáp* 六十花甲.

Bính Ngọ là một trong sáu mươi tổ hợp ấy.

Sau *Bính Ngọ* còn có *Đinh Mùi, Mậu Thân, Kỷ Dậu*... rồi cứ thế xoay vần. Sáu mươi năm sau lại trở về Bính Ngọ.

Bởi vậy người sinh năm Bính Ngọ, đến đúng năm Bính Ngọ lần nữa, theo cách nói quen thuộc của người xưa là "lục thập hoa giáp".

Nói nôm na: Một vòng đời của Can Chi đã đi hết. *Còn đời người thì chưa chắc*.

Đó mới là chuyện đáng nói.

...Sáu mươi năm: tưởng là về đích, hóa ra mới đổi đường

Có một người bạn vong niên của tôi, nay đã ngoài bảy mươi.

Cách đây mười ba năm, tức khoảng năm 2013, một người bạn học của anh tổ chức tiệc mừng sinh nhật sáu mươi tuổi và trân trọng gọi đó là "tiệc lục tuần".

Anh nghe xong thì cười: "Thằng này mừng sinh nhật sáu mươi tuổi mà bày đặt nói lục tuần nghe… thấy ớn!"

Câu nói ấy nghe rất có tình bạn. Mà cũng rất… *sáu mươi*. Bởi sáu mươi, đối với người đang ở tuổi năm mươi mấy, quả thật có cái gì đó hơi đáng sợ.

Người ta bắt đầu nghe những chữ như "nghỉ hưu", "Social Security", "Medicare", "retirement", "401(k)"… Những chữ ấy không còn là chuyện của ai khác. Nó bắt đầu có tên mình trong đó.

Năm ấy, chính anh cũng vừa bước vào tuổi sáu mươi. Anh đã có những nỗi trăn trở rất thật về tuổi tác và chuyện sắp về hưu ở Hoa Kỳ.

Sáu mươi tuổi, trong tưởng tượng của người trẻ, là một ông già. Sáu mươi tuổi, trong con mắt của người sáu mươi, lại thấy mình chưa già chút nào. Đó là một nghịch lý rất buồn cười của tuổi tác.

Hai mươi tuổi nhìn sáu mươi tuổi: "Già quá!"

Sáu mươi tuổi nhìn hai mươi tuổi: "Trẻ con!"

Còn bảy mươi tuổi nhìn sáu mươi tuổi: "Chú em!"

Thế mới biết tuổi tác là một thứ rất tương đối.

... Và bây giờ, anh đã bảy mươi ba

Mười ba năm sau, người bạn ấy đã *73 tuổi.*

Điều buồn cười nhất là cái anh chàng từng nghe chữ "lục tuần" mà "thấy ớn" ấy bây giờ lại đang tung tăng đi du lịch khắp nơi.

Hết chuyến này đến chuyến khác.

Không còn vẻ lo âu của người sắp về hưu ngày trước. Trái lại, có vẻ như anh đang khám phá ra một bí mật mà hồi sáu mươi chưa biết. Rằng nghỉ hưu không nhất thiết là "hết đời làm việc". Có khi đó mới là lúc bắt đầu sống cho mình.

Ngày trước đi làm để có tiền đi du lịch. Bây giờ đi du lịch vì đã có thời gian.

Ngày trước nhìn lịch để biết ngày nào phải đi làm. Bây giờ nhìn lịch để biết ngày nào… đi chơi.

Ngày trước đếm ngày nghỉ phép. Bây giờ đếm những nơi chưa đặt chân tới.

Nói cho cùng, con ngựa sáu mươi tuổi giờ đây chỉ đổi cách chạy. Không còn chạy theo công việc nữa.

Nó chạy theo… niềm vui.

… "Tuổi già là thời sung sướng nhất"

Nhà văn Tràm Cà Mau từng nói một câu mà tôi rất thích: "*Tuổi già là thời sung sướng nhất*."

Thoạt nghe, người ta có thể tưởng ông nói đùa nhưng nghĩ kỹ, lại thấy có lý.

Tuổi trẻ sung sướng vì còn nhiều tương lai. Tuổi trung niên sung sướng vì đang có sức làm việc, dựng nghiệp, nuôi con. Còn tuổi già sung sướng ở chỗ… nhiều chuyện không còn cần phải chứng minh nữa.

Không cần chứng minh mình đẹp trai. Không cần chứng minh mình giỏi. Không cần chứng minh mình giàu. Không cần chứng minh mình quan trọng.

Đến một tuổi nào đó, người ta chỉ muốn ngồi với một người bạn hợp ý, uống một ly cà phê, nghe một bản nhạc cũ, đọc một cuốn sách hay, chăm mấy chậu cây ngoài sân, rồi lâu lâu xách va-li đi đâu đó.

Thế là đủ.

Có lẽ cái sung sướng nhất của tuổi già là được quyền sống chậm lại mà không còn thấy có lỗi với ai.

... Bính Ngọ và cái thú của một vòng quay

Riêng tôi, đến Bính Ngọ 2026, cũng đã đi hết một vòng lục thập hoa giáp.

Ngày xưa, sáu mươi tuổi nghe như một cái mốc. Bây giờ nhìn lại, nó giống một trạm nghỉ chân hơn.

Con ngựa chạy sáu mươi năm, tới đây quay đầu nhìn lại con đường. Có đoạn chạy rất nhanh. Có đoạn tưởng như không đi nổi. Có những người từng đi cùng đường rồi rẽ sang một hướng khác. Có những người tưởng chỉ gặp một lần, vậy mà lại thành bạn cả đời. Có những người nhỏ tuổi hơn mà thành *bạn vong niên*. Có những người lớn tuổi hơn mà vẫn gọi nhau bằng một tiếng "bạn".

Cuộc đời, nghĩ cho cùng, cũng giống một chuyến đi bằng ngựa.

Ta cứ tưởng mình là người cưỡi ngựa nhưng nhiều khi chính con ngựa của thời gian mới là kẻ đưa ta đi. Ta chỉ việc ngồi trên lưng nó mà tưởng mình đang làm chủ. Cho tới lúc quay đầu lại, mới thấy:

"Ồ, đã đi xa đến thế rồi sao?"

... Ngựa già có thật sự nên nghỉ không?

Câu chuyện *lão mã thức đồ* khiến tôi nghĩ đến những người đã đi qua sáu, bảy mươi năm cuộc đời.

Có người vừa sáu mươi đã tự xếp mình vào hàng "người già". Có người bảy mươi vẫn mua vé máy bay, kéo va-li đi chơi.

Có người về hưu rồi thì đóng cửa ngồi nhà đếm ngày. Có người về hưu mới bắt đầu học đàn, học chữ, đọc sách, trồng cây, viết văn, đi đây đi đó.

Cho nên, già hay không già, hình như không hoàn toàn nằm ở con số mà có khi tuổi già bắt đầu từ lúc người ta thôi tò mò.

Một người bảy mươi ba tuổi còn muốn nhìn thấy một thành phố mới, ăn một món ăn mới, gặp một người bạn mới, đọc một cuốn sách mới—người ấy vẫn còn trẻ ở một phương diện nào đó.

Ngược lại, có người mới năm mươi mà đã bảo: "Thôi, tôi già rồi." thì coi chừng. Con ngựa trong người ấy đã đứng yên hơi lâu.

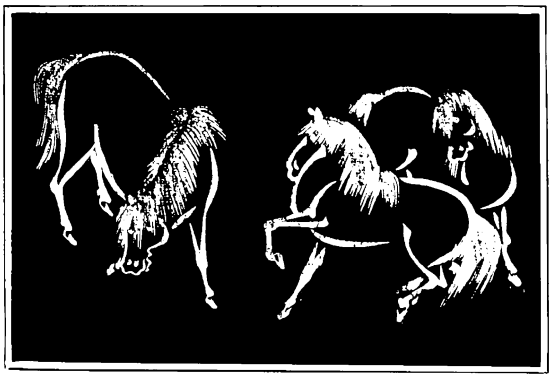

... "Mã đáo thành công" hay "mã đáo bình an"?

Người ta thường chúc nhau *mã đáo thành công*. Tôi lại nghĩ, ở một tuổi nào đó, nên đổi lời chúc một chút.

Không cần "thành công" nữa.

Thành công bao nhiêu cho đủ? Lúc trẻ, thành công là có

tiền. Rồi có nhà. Rồi có chức. Rồi có con cái thành đạt. Rồi có danh tiếng.

Đến lúc tóc bạc, mới hiểu rằng một buổi sáng thức dậy khỏe mạnh, thấy người bên cạnh vẫn còn đó, con cháu bình an, bạn bè còn gọi điện hỏi thăm, ngoài sân có một bụi cây đang ra hoa—những thứ ấy đôi khi đáng giá hơn rất nhiều.

Vậy nên, nếu cho tôi sửa câu thành ngữ một chút, tôi xin chúc: ***Mã đáo bình an*.**

Ngựa đến, người bình an. Đi xa, trở về bình an. Ăn ngon, ngủ được. Bạn bè còn đông. Trong nhà còn tiếng cười. Ngoài sân còn hoa.

Vậy là thành công rồi.

... Sáu mươi năm rồi, con ngựa đi đâu?

Năm Bính Ngọ này, tôi cũng thử hỏi con ngựa của mình: "Chú mày đã chở tôi đi những đâu?"

Nó không trả lời.

Ngựa vốn ít nói.

Nhưng nếu chịu khó nhìn lại, tôi thấy nó đã chở mình qua nhiều miền đất, nhiều thời đại, nhiều cuộc đời.

Từ một cậu học sinh ở Thủ Dầu Một, yêu văn chương, rồi vì một bài học văn mà tự tìm đến Hán văn; từ quê nhà xuống Sài Gòn; rồi từ Sài Gòn sang California; từ tuổi thanh niên đến tuổi tóc bạc.

Con ngựa ấy cũng chở tôi gặp những người bạn mà nếu

không có những khúc quanh của cuộc đời, có lẽ chẳng bao giờ gặp được.

Có những người bạn đồng tuổi. Có những người lớn hơn. Có những người nhỏ hơn. Và rất nhiều *bạn vong niên.*

Chữ "vong niên" nghe thật hay. "Vong" là quên. "Niên" là năm là tuổi. *Vong niên chi giao* 忘年之交 là tình bạn mà người ta quên mất chuyện tuổi tác.

Bạn thì cứ là bạn. Già trẻ không quan trọng. Có lẽ càng đi xa trong cuộc đời, ta càng thấy loại tình bạn ấy quý. Bởi đến một lúc nào đó, người ta không còn hỏi nhau: "Anh bao nhiêu tuổi?" Mà hỏi: "Anh còn khỏe không?" "Bao giờ mình gặp nhau?" "Đi đâu chơi?"

Và thế là đủ.

... Con ngựa cuối năm

Cuối năm Bính Ngọ, thiên hạ có lẽ sẽ lại treo tranh ngựa, viết câu chúc ngựa, nói chuyện mã đáo thành công.

Tôi thì xin phép đứng bên ngoài mà nhìn con ngựa một chút. Một con ngựa khỏe không nhất thiết lúc nào cũng phải phi nước đại. Có khi nó chỉ cần bước thong thả trên một con đường vắng. Có khi dừng lại uống nước. Có khi đứng dưới bóng cây. Có khi chở một người già đi thật chậm qua một miền quê. Và có khi, sau sáu mươi năm rong ruổi, nó chỉ muốn đưa người cưỡi nó về nhà.

Bính Ngọ 2026 đối với tôi là một năm như thế.

Lục thập hoa giáp đã tròn một vòng nhưng tôi chưa có ý định xuống ngựa. Còn đi được thì cứ đi. Còn đọc được thì cứ đọc. Còn viết được thì cứ viết. Còn bạn bè thì cứ hẹn nhau cà phê. Còn sức thì cứ xách va-li lên đường.

Biết đâu, đến bảy mươi ba tuổi, tôi cũng lại có một người bạn nào đó hỏi: "Ông già rồi, còn đi đâu nữa?" Tôi sẽ nhớ đến người bạn vong niên của mình.

Mười ba năm trước, anh từng nghe hai chữ "lục tuần" mà "thấy ớn". Bây giờ bảy mươi ba tuổi, anh vẫn tung tăng đi khắp nơi.

Thế thì có lẽ câu nói của Tràm Cà Mau quả không sai: "Tuổi già là thời sung sướng nhất."

Miễn là ta đừng tự bắt mình già. Và miễn là trong người vẫn còn một con ngựa. Một con ngựa biết đường. Một con ngựa không còn chạy theo thiên hạ mà chạy theo những điều mình yêu thích.

Đến cuối năm, nó thong thả quay đầu lại nhìn con đường sáu mươi năm phía sau, rồi khẽ hí một tiếng như muốn bảo: *"Đi tiếp thôi. Còn nhiều nơi chưa tới."*